

Дата: 30.09.2022

Урок № 11-12

Тема уроку: Число іменників. Іменники, що мають форму тільки однини або тільки множини.

Мета: узагальнити та поглибити знання учнів про число іменників; дати відомості про іменники, що вживаються тільки у формі однини чи тільки у формі множини; вчити доцільно вживати такі іменники у власному мовленні; виховувати любов до природи, вміння помічати світ навколо себе.

Матеріали до уроку:

В українській мові більшість іменників має дві форми — однину й множину: рік — роки, гірлянда — гірлянди, вікно — вікна.

Проте частина іменників уживається тільки в однині (Марс, пихатість, вапно) або тільки в множині (Моринці, джинси, паході).

Іменники, що вживаються тільки в однині

1. абстрактні іменники: *співчуття, уява, байдужість, непередбачуваність, широчінь;*
2. збірні іменники, що означають сукупність осіб або подібних предметів: *колосся, листя, юнь, апаратура, городина, хмиз;*
3. речовинні іменники: *кисень, олово, срібло, пісок, горох;*
4. власні назви людей, тварин, планет, географічні й інші поняття: *Ганна, Олег, Пирятин, Мурчик, готель «Україна», Юпітер, Еверест, Ніагара.*

Зверни увагу!

Деякі іменники з речовинним значенням, що мають форму тільки однини, можуть означати види, сорти маси, речовини чи матеріалу або їх велику кількість, а також терміни.

Мінеральні солі, фруктові соки, цілинні землі, ефірні масла, мінеральні води, весняні води, великі сніги, неосяжні пшениці, безмежні жита, сипучі піски, шуми й болі в серці.

Тоді їх вживаємо в множині.

Іменники, що вживаються лише у формі однини, можуть використовуватися у формі множини:

- якщо вони передають узагальнення на основі характерних ознак, пов'язаних із відповідними власними назвами: *Гей, нові Колумбий Магеллани, напнemo вітрила наших мрій!* (В. Симоненко);
- якщо географічні назви вжиті в переносному значенні (у такому разі їх пишемо з малої літери): *височіли еверести побутових відходів.*

Іменники, що вживаються тільки в множині

- назви будівель та їхніх частин: *ворота, двері, сходи;*
- назви знарядь праці й предметів домашнього вжитку: *ваги, вила, граблі, сани, лижі;*
- назви парних предметів і частин тіла: *в'язи, груди, ножиці, окуляри, обценівки, лаштунки;*
- назви взуття й одягу: *бриджі, бутси, мокасини, панталони, джинси, штани;*
- назви речовини, матеріалу, продуктів: *вершки, дрова, консерви, солодощі, ласощі, макарони, прянощі, чипси, дріжджі, парфуми;*
- назви відрізків часу, свят, обрядів, дій, що повторюються: *іменини, канікули, свяtkи, хрестини, оглядини, переговори, перегони, роковини, сутінки;*
- назви ігор, дій та процесів: *відвідини, вечорниці, дебати, жмурки, посиденьки, пустощі, хвастощі, шашки;*
- назви почуттів, емоцій, станів: *труднощі, зазdroщі, радощі;*
- власні географічні назви: *Анди, Прилуки, Мінеральні Води, Бровари.*

Зверни увагу!

Значення числа в невідмінтованих іменниках виражається тільки синтаксично (за змістом речення).

Це манго було недозріле. На полиці лежали чудові манго.

Деякі іменники (гуси, діти, кури, люди) мають форму однини, але від інших основ: гуска, дитина, курка, людина.

Збірні іменники

Окремим видом іменників є слова, що означають невизначену кількість однакових предметів, які існують у певній сукупності. Це збірні іменники: волосся, лушпиння, начиння.

Зверни увагу!

Їхнє лексичне значення таке ж, як і названих предметів, але вони відрізняються морфологічно: одиничні іменники — чоловічого роду другої відміни з нульовим закінченням (*прилад, колос, камінь*), а збірні — це іменники середнього роду другої відміни із закінченням -я: *приладдя, колосся, каміння*.

Вони означають не один предмет, а багато таких самих предметів і за значенням наближаються до форм множини, хоча мають тільки форму одинини. Тому слід уникати помилкових сполучень таких іменників з прикметниками у формі множини: *канцелярські приладдя, міцні коріння, запашні зілля*.

Правильно: *канцелярське приладдя, міцне коріння, запашне зілля*.

1. Пригадайте, яка форма іменника використовується для позначення назви одного предмета? /вживається однина: зошит, щоденник

2. Пригадайте, яка форма іменника використовується для позначення назви двох і більше предметів? /вживається множина: зошити, щоденники

3. Виберіть правильний варіант Осипалось листя / Осипались листя

4. Пригадайте, які іменники називаються збірними? В якому числі вживаються збірні назви?

1. Лінгвістичне дослідження.

1. Визначте, що означає кожна група іменників (назва дій, якостей, почуттів, речовин, збірні назви), і спробуйте поставити їх у множині:

- Студентство, дітвора, птаство, волосся, молодь, людство;
- Залізо, молока, масло, віск, золото, вовна;
- Малювання, біганина, сміливість, гнів, радість, жовтизна.

Чи можна поставити ці іменники у множині?

Висновок: Частина іменників, що означають назви речовин, дій, якостей, почуттів, збірні назви, вживаються тільки в одинині.

2. Визначте, що означає кожна група іменників(збірні назви, географічні назви, назви станів, почуттів, предметів, парних за своєю будовою)

- Люди, дитина, кури, гуси, дрова;
- Ножиці, штани, сіни, ворота;
- Лінощі, веселощі, заздрощі, пахощі;
- Карпати, Черкаси, Суми, Альпи, Апенніни.

Чи можна поставити ці іменники в однині?

Висновок:

Невелика кількість іменників, які означають збірні назви, назви парних за будовою предметів, назви станів, почуттів, а також деякі географічні назви, вживаються тільки у множині.

2.Пояснювальний диктант.

Визначте, від яких іменників можна утворити форму множини, а від яких ні. Поясніть чому.

Машина, болото, книга, вапно, сало, поле, вікно, озеро, краса, гордість, доброта, закон, сміливість, жіноцтво, колосся, гарбузиння, автобус, гайвороння, милосердя, читання, гнів, яблуко, толерантність, океан, вітер, Дунай, братство.

3. Робота з текстом.

Визначте тип і стиль мовлення тексту, його тему. Випишіть із тексту іменники, позначте рід, число.

Під осінніми високими зорями затихають оселі, і тепер стає чутнішою мова роси, напівроздягнених дерев і вчорнілих задуманих соняшників, що вже не тягнуться ні до сонця ні до зірок.

Мене все життя ваблять і хвилюють зорі - їхня довершена і завжди нова краса, і таємнича мілівість, і дивовижні розповіді про них. Та й перші спогади моого дитинства починаються із зірок.

І тепер, проживши піввіку, я згадую далеке вечірнє стависько, потемнілі в жалобі трави, що завтра стануть сіном, велетенські шоломи копиць, останній срібний дзвін коси і перший скрип деркача, і соняшник вогника під косарським таганком. І пофуркування невидимих коней, що зайдли в туман...(за М.Стельмахом)

Таганок – триніжок, до якого підвішують казан під вогнищем.

4. «Я редактор».

Відредагуйте речення і запишіть.

1. До бабусі ми їхали троє суток. 2. В моїй кімнаті стоять старі часи. 3. Мені подарували нові коньки. 4. Сусіди завезли нову мебель.

5. Вправа «Із народної мудрості».

Запам'ятайте стійкі звороти, поясніть їх значення. З двома із них складіть речення.

Аж пір'я летить (*дуже сильно*); жити мов у Бога за дверима (*жити без турбот*); ні в тин, ні в ворота (*не до ладу*); задля меблів сидіти (*нічого не робити, не відігравати ніякої ролі*); влипнути, як муха в мед (*потрапити в надзвичайно скрутне становище*); відбити бажання (*позбавити бажання робити щось*); купатися, як сир в маслі (*жити в достатку*); сама довершеність (*говорять про того, хто наділений лише позитивними якостями*)

Питання для контролю

1. - Як утворюються іменники у формі множини?

- Чи всі іменники мають форму однини і множини?

- Які іменники називаються збірними?

- Які іменники вживаються тільки в однині?

- Які іменники вживаються тільки в множині?

2. Гра «Хто швидше».

У три колонки запишіть іменники, що вживаються: 1) тільки в однині; 2) тільки в множині; 3) ті, що мають форму і однини, і множини.

Птаство, двері, вода, радощі, чорнило, верба, стіл, канікули, мед, спостереження, ножиці, Запоріжжя, совість, спагеті, шахи, береза, мальви, дітвора, чорнобривці.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.

